

Tamás Dóra Mária

Bevezetés a jogi terminológiába a terminológus szemüvegén át

(Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2017. 203 pp.

ISBN: 978-963-12-8193-4)

Farkasné Puklus Márta

E-mail: puklusmarta@gmail.com

A szerző legújabb könyve pontosan azt nyújtja, amit a cím ígér: egy bevezetést tarthat kezében az olvasó arról, ahogyan a jogi terminológiát érdemes megközeleltetni. Nem szótár, ahol a forrásnyelvi kifejezésekhez „mindenáron” hozzárendelik az ekvivalenseket – hiszen éppen ez lehet a szótárak hátránya is. A fordítást tanulók könnyen beleesnek abba a hibába, hogy a szótár első megoldását fogadják el. Mivel a jog területén gyakran előfordulnak akár jogrendszerbeli, akár lexikai eltérések, sok esetben nem lehetséges az egy az egyhez való megfeleltetés. A 2017-ben megjelent kötet egyik nagy előnye éppen ez: a használót megtanítja a fordítás során célravezető kritikus hozzáállásra. A szerző is ezt hangsúlyozza előszavában: a szócikkek célja valójában a jogi terminusokra jellemző problémák felismerésére és a terminológiai szemléletmódban való gondolkodásra történő tanítás (11). Nemcsak egy-két megoldási javaslatot ad, hanem megjegyzést fűz a kifejezésekhez, példamondattal illusztrálja a kontextust, megnevezi az adott fordítási műveletet, és felhívja a figyelmet a buktatókra is.

Tamás Dóra Mária a szerző, aki építhet saját tapasztalataira, hiszen amellett, hogy a magyar fordítástudományon belül a terminológia jeles képviselője, jogi szakokleveles gazdasági szakfordító és konferenciatolmács, az OFFI Zrt. vezető terminológusa és az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszékének egyetemi adjunktusa.

Az ELTE Eötvös Kiadó és az OFFI Zrt. felelős kiadói gondozásában megjelent nagyalakú, A4-es formátumú könyv elején két előszót találunk: elsőként Dr. habil. Horváth Ildikó, az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszékének vezetője, s az OFFI Zrt. Fordítási és Tolmácsolási Minősítő Testületének tagja véleményét olvashatjuk, aki szerint ez a hiánypótló kiadvány egy terminológiai szemléletű tankönyv, amelyben a szerző gyakorlati és oktatói tapasztalataira épít. A kötet tartalmazza az elméleti megközelítést, ugyanakkor az elmélet átültetését is a gyakorlatba. A második előszó írója, Dr. Kiss Gabriella, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Idegen Nyelvi és Szaknyelvi Központjának vezetője, az OFFI Zrt. Fordítási és Tolmácsolási Minősítő Testületének tagja szerint a megjelent kötet segíti a kezdő nyelvi közvetítőket abban, hogy el tudjanak igazodni a jogi terminológiában. Megemlíti azt a csapatmunkát is, amelyre szükség volt a könyv megszületéséhez. A köszönetnyilvánításban is elsőként

erre hívta fel a szerző a figyelmet, hiszen a könyv nem jöhetett volna létre az OFFI Zrt. és a kiváló jogi és nyelvi lektorok, több tapasztalt fordító, tolmács és oktató segítségével.

A következő oldalakon (11–13) a szerző előszava olvasható, amely egyben „használati útmutatóként” is szolgál a könyvhöz: leírja a szócikkek összeállítása során szem előtt tartott szerkesztési elvet. Ezt követően a szerző elméleti bevezetőként egy hosszabb lélegzetvételű tanulmányban fejti ki véleményét a jogi terminológiáról. Utal arra, hogy a terminológia a fogalmak pontos, már-már mértani behatárolására törekszik (19), s leírja a terminológiai szemléletmód alapját képező fogalomalapú megközelítési módot is. Eszerint elsőként a fogalmak jellemzőit kell megkeresni, s csak ezután lehet a terminusokat a fogalmakhoz rendelni. A fordítástudományban oly fontos ekvivalenciáról is ír, megnevezve a különböző ekvivalenciaszinteket, ekvivalenciaeseteket (a klasszikus hármas felosztáson túl – teljes, részleges ekvivalencia és az ekvivalencia hiánya – a közel teljes ekvivalenciaszintet is megkülönbözteti). Az elméletet össze is kapcsolja a gyakorlattal, hiszen a következő fejezetben, a szócikkeknél zárójelben mindig megadja az adott célnyelvi megfelelő ekvivalenciaszintjét.

A könyv felépítésében is törekszik az elmélet és a gyakorlat összhangjára. Az elméleti bevezető után következik a könyv fő gyakorlati része: az újfajta személetes szócikkek gyűjteménye (25–132). A szócikkek struktúrája lehetővé teszi a könnyű eligazodást: nemcsak a fordítók oktatásában nyújt nagy segítséget, de gyakorló fordítók és tolmácsok is bátran forgathatják egy-egy tolmácsi eseményre vagy fordítói megbízásra való felkészülés során. A szócikkek szemléltetésére ld. az 1. táblázatot.

A kezdő és gyakorló fordítók a szócikkek *definícióit*, a *fordítói gyakorlat* részben szereplő hasznos tanácsokat és természetesen a *nemzetközi kitekintés* alatti célnyelvi javaslatokat tudják hasznosítani, a fordítóképzésben résztvevők ezeken kívül akár össze is hasonlíthatják a definíciók angolul, németül, franciául és olaszul megadott megfelelőit. A *nemzetközi kitekintésnél* szereplő idegen nyelvű kifejezéseket a szerző utalásként értelmezi a különböző országok jogrendjeinek fogalmaira (11). A megadott *kontextus* segít a pontos értelmezésben, a *dokumentum típusának* feltüntetése jó kiindulópont párhuzamos szövegek gyűjtéséhez a célnyelven, a *forrás* megadásával pedig visszakereshető a terminus.

A könyv gyakorlati használhatóságát dicséri, hogy egyes szócikkeknél szó esik az adott fogalmak aktuális megfelelőiről is: a bírósági szinteknél utalást találunk a 2012 előtti és utáni megnevezésekre (30). Nagy előnye a terminológiai megközelítésnek, hogy a kezdő fordítót nem vezet tévútra. Ha például egy magyar jogi szövegben a *terhelt* gyűjtőfogalmával találkozik a fordító, fennáll a veszélye annak, hogy valamelyik általános szótár (digitális vagy nyomtatott) lapjain keresgélve rátalál egy német kifejezésre (pl. *der/die Angeschuldigte*), s ezt el is fogadja ekvivalens megfelelőként. Itt a szócikkek között viszont első látásra egyértelművé válik, hogy a magyar nyelven használt *terhelt* gyűjtőfogalomnak nincs német ekvivalense. A szerző éppen ezért megnevezi a fordítási műveletet (*konkretizálás*), és jelzi azt is, hogy a németben attól függően, hogy mely szakaszban van az eljárás, a szöveg kontextusához igazodva más-más megfelelőket kell használnunk. Felhívja a szerző a figyelmet arra is, hogy egyes fogalmak

könnyen összekeverhetők: így például a *jegyző* és a *közjegyző* (36, 68), vagy az *igazgatóság* és az *igazgatótanács* (120) terminusok. Az egyes szerződéstípusokat, majd a cégformákat felsoroló és magyarázó szócikkek nemcsak jogi szakszövegek, hanem gazdasági jellegű szövegek fordítása során is hasznosíthatóak.

A terminológus szemüvegén átnézve lassan rádöbben az olvasó, hogy a jogi terminusok megfeleltetése milyen nehéz és körütekintést igénylő feladat. Hiszen nemcsak az egyes jogrendszerek között van különbség, hanem arra is talá-

1. táblázat

A polgári jog szócikke (89), részlet a könyvből a szerző és az OFFI Zrt. mint felelős kiadó engedélyével

TERMINUS: POLGÁRI JOG		TÁRGYKÖR: POLGÁRI JOG	
<p>Definíció: A polgári jog vagyoni és személyi viszonyok jogi szabályainak együtteséből képződött önálló jogágazat. A magánjog kifejezés is használatos ennek az ágazatnak a megnevezésére egyes jogrendszerekben kizárólagosan vagy szinonimaként, a két fogalom viszonya szakmai viták tárgyát is képezi. Mai felfogásban Magyarországon a magánjog a magánjellegű életviszonyokat, a mellérendelt jogalanyok viszonyait szabályozza, míg a <i>polgári jog</i> a magánjog egyik ága, amelyből idővel önálló jogágként kivált (pl. munkajog).</p> <p>A <i>polgári jog</i> szabályai jogalanyok (személyek) egymás közötti családi és általában véve árutermészeti viszonyait rendezik. Ez utóbbi viszonyokban a személyek egymásnak nem alá-, illetve fölérendeltek, hanem egymással a mellérendeltség viszonyában állnak, függetlenül attól, hogy természetes személy (ember) vagy jogi személy (szervezet, állam) szerepel bennük. Ez az eltérő módszertani alapállás alapján állítható szembe a közjoggal (Lamm 2009 nyomán).</p> <p>A <i>polgári jog</i> mint gyűjtőfogalom részterületei a családjog, az öröklési jog, a dologi jog, a kötelmi jog, a társasági jog stb.</p>		<p>Fordítói gyakorlat (vigyázat): A polgári jog nem tévesztendő össze a polgárjoggal, amely más fogalmat takar. A polgárjog 1. állampolgárt az államhoz való viszonyában megillető jog, mint például a polgárjogi harcos; 2. átvitt értelemben: megszokottá válik (polgárjogot nyer) (ÉKsz; http://www.jogiforum.hu/forum/13/20581.0.0.1.1)</p>	
NEMZETKÖZI KITEKINTÉS:			
EN	DE	FR	IT
<p>polgári jog-civil law (A civil law terminussal jelölik a kontinentális, római alapokra épülő jogrendeket is).</p> <p>polgárjog – civil rights</p>	<p>polgári jog – das bürgerliche Recht, das Zivilrecht</p> <p>polgárjog – das Bürgerrecht</p>	<p>polgári jog – droit</p> <p>civil polgárjog – droits civiques</p>	<p>polgári jog – diritto civile</p> <p>polgárjog – diritto del cittadino</p>
Lásd még:			
Kontextus: A polgári jog kódexe a Ptk., amely a polgári jogi jogágak esetében alapvető jogforrásként, háttérjogszabályként kezelendő.			
Dokumentumtípus: jogi szakszövegek			
Források: Lamm V. (főszerk.) 2009. <i>Jogi lexikon</i> . Budapest: KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Pusztai F. (főszerk.) 2003. <i>Magyar értelmező kéziszótár</i> . [ÉKsz.] Budapest: Akadémiai Kiadó. http://www.jogiforum.hu/forum/13/20581.0.0.1.1			

lunk példát, hogy az Európai Unió mesterségesen definiált fogalmait a tagállamok másképpen nevezik meg. Szemléletes példa erre az *általános forgalmi adó* és a *hozzáadottérték-adó* kifejezések. Míg Magyarországon új terminust vezettek be ugyanarra a fogalmi tartalomra (*általános forgalmi adó* vs. *hozzáadottérték-adó*), addig a szócikkben felsorolt többi nyelv ugyanazt a nemzeti jogrendszerben már meglévő kifejezést (*VAT, MwSt., TVA, IVA*) használja. A szócikkek gyűjteménye nem lehet teljes, de erre nem is vállalkozhatott a szerző: ez egy jogi jellegű szövegek fordításakor nagyszerűen használható, praktikus kézikönyv. A szócikk-gyűjtemény után megtaláljuk a forrásokat és a felhasznált irodalmat, a tárgymutató pedig segít a szócikkek közti eligazodásban.

A fordítóképzésben a függelékben található mintaszövegek is kiválóan használhatóak. Ahogyan a szerző előszavában írja (11), a könyv végén található függelék alapvetően négy iratmintatípust tartalmaz: cégiratokat, bírósági határozatokat, szerződést és tulajdoni-lap másolatot. Az iratgyűjtemény egyrészt tehát az oktatás során hasznosítható, másrészt segít abban is, hogy a könyvben szereplő terminusokat kontextusba lehessen helyezni. Egy észrevétel a függelék felépítésével kapcsolatban: a jobb áttekinthetőség kedvéért célszerűbb lett volna az egyes szövegmintákat jobban elkülönítve, számozva, magyar nyelvű címmel ellátva sorrendbe állítani. A német nyelvterület országaiból hozott minták jól szemléltetik az egyes országok eltérő nyelvi gyakorlatát.

Mind gyakorló fordítók, tolmácsok, mind hallgatók és oktatók számára hasznos ez a kiadvány. A szerző elénk tárja a terminológus nézőpontját, ez az új szemléletmód pedig a kritikus hozzáállásra „taníthatja meg” a fordítással ismerkedőket. Véleményem szerint talán ez a legfontosabb, amit a fordítóképzésben résztvevőknek adhatunk. Jó lenne még több ilyen jellegű kiadvány, érdemes lenne ezt a szemléletmódot követve más-más szakterületen, különféle témákban hasonló könyveket megjelentetni. A szerző is utal arra (13), hogy saját ötletére épülő, műfajában kísérleti jellegű könyv született, s bár egyes szócikkek elveszíthetik ugyan aktualitásukat, de a szerkesztési elv mögött húzódó stratégia bizonyára kiállja majd az idő próbáját.